

МИ ДОМОРОЦИ¹

МАРТОН БЕКЕШ

Историчар и политиколог
Будимпешта, Мађарска

Преййосїавимо да у Паїуи Новој Гвинеји йосїоји сїранка која верује да Нова Гвинеја с їравом їреба да їриїага Бриїїанцима. Друїа сїранка држи да Нова Гвинеја може биїїи среїна само їод холандским надзором. У їом їре-нуїїку неко усїїане да їовори и їиїїа: „Зар Нова Гвинеја не би їребало да буде їод влашћу Паїуїанаца који свакако овде живе?”

Ласло Немет (*Balatonzárszó*, 1943)

Аутохтони – домаћи, ендемски – политички режим који је 2010. године почео да води брод мађарске државе од почетка је изазвао широке и непријатељске коментаре у земљи и у иностранству. Они који га клевећу своју критику непрекидно артикулишу у смислу супротстављених полова демократије и диктатуре, очигледно неспособни да интерпретирају дискурс о вестернизацији и демократији у било ком другом референтном оквиру осим у оном *либералне* демократије. Они критеријуме те либералне демократије, освештане једном за свагда, рутински изводе из пракси западних земаља које сматрају неупитним мерилом, и сваки политички покрет у другом правцу виде као политички, а такође и у географском смислу, чин одвајања од Запада. Та врста дискурса показује непатворене симптоме колонизаторског говора а огледа се у томе што употребљава дихотомију напредног центра против подређене периферије. То се упоредо манифестује у моралном, политичком и економском смислу, али оно што је заиста важно у овој јункстапозицији је њена културна компонента. Мађарски аутохтони режим, који је сада у својој десетој години, функционише на принципима суверенитета, независности и самоопредељења националне државе. У међувремену колонијална контрола, пошто њен арсенал специфичних оруђа колонизације опада, сада нема више на шта

¹ Текст је изворно објављен у мађарском часопису *Kommentar* 2/2020, стр. 91–206 [“Mi, bennszülöttek”, Доступно на: <http://www.kommentar.info.hu/uploads/2020/2/1597388558.pdf>], а затим у преводу на енглески у часопису *The Hungarian Conservative* I(1), 2021, стр. 56–75. Доступно на: [“We the Natives”. <https://www.hungarianconservative.com/articles/philosophy/we-the-natives/>] (прим. прев.).

да се ослони осим на културну хегемонију својих савезника у локалном компрадорско-интелектуалном табору. Као што сам написао на другом месту, све националне силе су по природи антиимперијалистичке. Штавише, у доба меке колонизације и хибридног неоколонијализма рат за независност се пре свега мора водити на пољу културе.²

ЛИБЕРАЛНИ ИМПЕРИЈАЛИЗАМ

Силе империјализма су увек представљале империје када су служиле тобоже универзалним идејама и вредностима: британска империја онима англосаксонске цивилизације; француска онима просвећене франкофоне културе; шпанска, португалска, холандска, белгијска и немачка нормама које су сматрале својима.

Анголац Марио де Андраде (Mario de Andrade) био је у праву када је закључио да „говорећи из перспективе културе, колонизација лишава домороце њихове посебне личности пошто се она своди ништа мање него на порицање националног идентитета”.³ Ово је у складу са запажањем Мартиничанина Франца Фанона (Frantz Fanon) да „колонијална ситуација доводи до застоја националне културе на скоро сваком пољу. У оквиру колонијалне доминације нема и никада неће бити таквих феномена као што су нови културни почеци или промене у националној култури”.⁴ Управо из тог разлога није важно да ли је *ова* или *она* страна сила ангажована у колонизацији, с обзиром да је лишавање домородачког становништва њихових специфичних културних карактеристика инхерентна компонента логике колонизације, без обзира на то да ли се појављује прерушена у империјалистички интернационализам или у културну асимилацију у матичној земљи, као што то може бити случај. Тридесет година после пада комунизма изгледа да се слободно може рећи да је интернационализам жив и здрав, осим што је преузео другачије облике (глобализација, „отворено друштво”) и да колонијалистичка логика остаје интегрални део његовог арсенала.⁵ Ако је интернационализам заиста „највиши стадијум капитализма”, као што је Лењин рекао 1917, онда се глобализација мора сагледати као крајња последица либерализма. Карл Шмит (Carl Schmitt) је отишао корак даље тврдећи: „човечанства је нарочито

² За ову студију сам користио моје чланке претходно објављене на сајту Mandiner.hu: ‘Mi, bennszülöttek’, 9 Oct. 2019, https://mandiner.hu/cikk/20191009_mi_bennszulottek; ‘A kompradorértelmiség hegemoniája’, 28 Oct. 2019, https://mandiner.hu/cikk/20191028_a_komprador_ertelmiseg_hegemoniaja; ‘Hibrid utóvédharc’, 7 Jan. 2020, https://mandiner.hu/cikk/20200107_hibrid_utovedharc, као и релевантне резултате моје књиге *Fordul a szél* (Budapest: Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2019), 172–7.

³ Mario de Andrade, A kulturális öntudatra ébredés szükségyszerűen a politikába torkollik [1969]= *Fejlődő országok–haladó eszmék*. Sel. István Kende, ed. László Fencsik (Budapest: Kosuth, 1976), 299.

⁴ Frantz Fanon, *The Wretched of the Earth*. превео Constance Farrington (New York: Grove Weidenfeld, 1963), 236.

⁵ V. I. Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism* (London: Lawrence and Wishart, 1948). У преводу на српски „Владимир Илић Лењин”, *Империјализам као највиши стадијум капитализма*, Култура, Београд 1947. (прим. прев.).

употребљив идеолошки инструмент империјалистичких експанзија и у свом етичко-хуманитарном облику специфично средство економског империјализма”⁶

Од Наполеоновог покушаја европске хегемоније након Француске револуције (1799–1814) до светског униполарног насиља почињеног у име *Pax Americana* (1991–2016) експерименти у изградњи империја неизбежно су тежили да успоставе либерални *status quo*, по могућству у глобалним размерама. Током последње две стотине година ови планови су били спровођени у три различите фазе, као што је описано у наставку.⁷

1) Где год је Наполеон умарширао са својом *Grande Armée* донео је са собом идеале револуције у њиховом секуларно-правном облику који бисмо данас могли звати владавина права. Како је Маркс (Marx) писао, „Наполеон ... је у унутрашњости Француске створио услове под којима се тек могла развити слободна конкуренција ... а изван француских граница он је свуда збрисао феудалне облике уколико је то било потребно да би се буржоаском друштву у Француској прибавила на европском континенту одговарајућа, савремена околина.”⁸ Када је 1806. Хегел угледао француског императора како улази у Јену, видео је отелотворење освајачке моћи модерне државности која је покренула позитивно реакционарне, контрареволуционарне устанке свуда од Краљевине Шпаније преко Тирола до Пруске и Русије.

2) Неуспех Наполеоновог покушаја *континенталне* хегемоније отворио је пут *маритимној* хегемонији која је трајала један век (1815–1917/22) под глобалном британском империјом. Шмит је почетак те нове глобалне империје приписивао британској морнарици, коју је хранила моћ што ју је круна имала на морима и у трговини. *Pax Britanica* је почивала на бројним стубовима укључујући продуктивност индустријског капитализма, поморску контролу океана, немилосрдно искоришћавање користи слободне трговине и кројење правно-политичког окружења у складу са либералним британским нормама.

3) Амерички покушај хегемоније који је обухватао скоро три деценије након завршетка Хладног рата имао је за циљ успостављање империје ваздушне природе која је комбиновала културно освајање (калифорнијска идеологија коју обележавају Силиконска долина, модна индустрија, Холивуд, Си-Ен-Ен, Ем--Ти-Ви, Мекдоналдс) наизменично са „хуманитарним интервенцијама” или непрестаним ваздушним нападима у име глобалног рата против терора (бомбе, удари дроновима, сајбер ратовање). Залажући се за људска права, логику тржишта, међународну слободну трговину и ширење либералне демократије, америчка идеологија је активно служила

⁶ Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, превео George Schwab (Chicago and London: University of Chicago Press, 1996), 54. У преводу на српски: Карл Шмит, „Појам политичког”, превео Данило Н. Баста, у: *Норма и одлука: Карл Шмит и његови кријичари*, Филип Вишњић, Београд 2001, стр. 36–37. (прим. прев.).

⁷ Daniel McCarthy, ‘Why Liberalism Means Empire?’, *The American Conservative* (July–August 2014).

⁸ Karl Marx, *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*. 1852. У преводу на српски: *Osamnaesti brimer Luja Bonaparte*, Светлост, Сарајево 1975, стр. 16.

да постави темеље ономе што је Џорџ Х. В. Буш (George H. W. Bush) 1991. назвао новим светским поретком.

У светлу тих покушаја хегемоније очигледно је да се либерализам не осећа и да се не може осећати безбедно осим ако не настави да гради глобални систем и да шири сопствени модел на све делове света (јер „демократије међусобно не ратују”). Тај услов сугерише неколико закључака: а) ако империја жели да остане либерална она свој модел мора глобално ширити, чак и посредством рата; б) либерализам не може да преживи ван империјалног оквира, био он револуционаран као Наполеонов, нереволуционаран као британска империја или постреволуционаран као што је био случај са *Pax Americana*; в) унутар себе конзистентан антилиберални приступ је у исто време и по нужности антиимперијалистички у томе што се противи *свим* облицима глобалне моћи и универзалним политичким и економским решењима док штити националну културу, националне границе и демократску националну државу схваћене као реципрочне услове националног и народног суверенитета.

Садашња фаза либералног империјализма има за циљ стварање невидљиве глобалне империје. То не предвиђа светску моћ поједине нације или колонијални систем појединачне државе него спајање свих националних држава брисањем граница међу њима. Из тог разлога, као што истиче Јорам Хазони (Yoram Hazony), „империјализам и национализам представљају непомирљиве позиције у политичком мишљењу. Можемо прихватити став да цела земља треба да буде подвргнута јединственом режиму чији ће ауторитет обухватати све нације; или можемо тражити свет независних националних држава као најбољи облик политичког уређења.”⁹ Либерални империјализам замишља свет у коме влада један универзални закон. Насупрот томе антиимперијална мисао националистичке парадигме верује у коегзистенцију независних и аутономних националних држава.

МЕКА КОЛОНИЗАЦИЈА

Преовлађујући европски дискурс након 1989. говорио је у два гласа, величајући с једне стране врлине проширења федералне институционалне интеграције и пратеће добитке које је Европа постигла, а с друге стране ширење наводно супериорних вредности путем канала које су те структуре омогућиле. Мастришки уговор из 1992. сместио је Европску унију у контекст глобалне неолибералне интеграције. Са своје стране Унија је угрозила све мању економску аутономију држава чланица укидањем неких од њихових најважнијих политичких овлашћења у име трансфера суверенитета, и замислила континентални савез као „заједницу вредности” која је државе чланице источно од срушене гвоздене завесе подвргнула хегемонији постмодерног западног либерализма. Таласи проширења који су отпочели убрзо након демократског заокрета широм бивших совјетских

⁹ Yoram Hazony, *The Virtue of Nationalism* (Kindle edition, New York: Basic Books, 2018), Ch. XV, par. 1. У преводу на српски: Јорам Хазони, *Врлина национализма*, превели Сања и Миша Ђурковић, ИЕС, Clio, Београд 2021.

сателита (2004, 2007, 2013) довели су до њиховог пријема у „Клуб Европе” под условом добровољног прихватања вредности, државне реформе и приватизације – укратко, по цену интеграције у унапред припремљени цивилизацијски дискурс.

Било би тешко не приметити до које мере је империјалистички поглед западноевропских сила деветнаестог столећа сличан трансатлантској перспективи у касном двадесетом и раном двадесет првом веку, која је подједнако обележена захтевима за једнострано прихватање њених сопствених норми, ексклузивизам трговинских привилегија и свеобухватно усвајање њеног сопственог политичког система. Сличност међу њима је подвучена чињеницом да оба на Исток гледају са Западне тачке гледишта стално га доживљавајући као хаотичног, неефикасног и склоног тиранији, али ипак погодним да буде реформисан кроз адекватну рационализацију, промену режима и преношење прогресивног мишљења својственог за Запад. Док се првобитни оријентализам Запада с времена на време мешао с мером романтичарског патернализма, лицемерним милосрђем према „дивљацима” и упитном хришћанском одговорношћу изведеном из осећаја супериорности, верзија која данас преовладава више је обележена отвореним презиром, жеђу за јефтино продатом државном имовином и помахниталом пљачком нових тржишта. Те особине одражавају многи феномени свакодневног искуства као на пример понашање туриста са Запада на путовању у „Источну Европу” и њихови прикази у медијима (cf. француска комедија *Budapest*, 2018) који преносе идеју да када си у колонијама можеш да радиш ствари које се не би усудио да радиш код куће.

Било да се радило о настојању да се „цивилизују” други делови света у деветнаестом столећу или о скорашњим напорима на готово истим линијама, мерило промене је увек остао Запад са његовом сопственом историјском еволуцијом, политичким институцијама, вредностима и стварним начином функционисања. Из те перспективе Западне форме и норме су универзалне по природи, а вестернизација је једини могући пут модернизације. Тај „нормативни империјализам” (Франк Фуреди / Frank Fukedi) данас наставља да се спроводи на различите начине укључујући услове трансатлантске финансијске интеграције, одлуке федералних судова правде, санкције наметнуте од стране ЕУ и притисак интернационалних медија.

Заиста, читав процес и вредносне категорије приступања ЕУ се лако могу читати као дискурс колонизације, нарочито ако се у обзир узме да су (гранични) услови „источног проширења” без изузетка били диктирани од стране водећих сила Запада.¹⁰ Створена да се уклопи у предуслове великодушног пријема у „европејство”, интеграција унутар Уније може се остварити само уз дозволу и по правилима земаља које су биле највеће колонијалне силе до друге трећине двадесетог века. Није случајност да су на прелазу између двадесетог и двадесет првог века, инерција историје и гравитациона сила доминантне културе заједнички одговорни за понов-

¹⁰ József Böröcz. *Hasított fa. A világrendszer-elmélettől a globális struktúraváltásokig* (Budapest: L'Harmattan, 2017).

но избијање на површину, деветнаестовековног социјалног дарвинизма у облику неолибералног монетаризма, цивилизаторског става као дискурса о људским правима, и романтизујућег оријентализма као придиковања „источноевропским земљама”. Заправо, земље Централне и Источне Европе настављају да добијају лекције и десет година пошто су се „придружиле Европи”, и то од истих земаља које су некада створиле колонијалне империје. Оснивачи ЕУ и добитници првог круга прикључивања (Белгија, Данска, Француска, Холандија, Велика Британија, Немачка, Италија, Шпанија и Португалија) су сви имали колоније и деловали као империје, *без изузетка*.¹¹ До 1913. те земље су заједно поседовале скоро половину насељених, континенталних делова планете. Њихови поседи изван матичних земаља износили су три четвртине колонизованих земаља света, укључујући прекоморске протекторате и трговачке насеобине. Преко 80 процената тих територија припадало је трима суперсилама. (Те размере се нису значајно промениле након Првог светског рата. Све што се догодило је да је Западна антанта прерасподелила колонијалне територије губитника. Затим су њихови поседи током Другог светског рата опали на 58 процената, и на мање од једног процента до 1975. Данас један број земаља још управља прекоморским територијама укључујући Данску, Холандију, Француску, Шпанију и Португалију.) Међу земљама Европе само су оне на западу континента икада имале колоније. Источне и централне европске земље¹² нису (или боље речено нису биле) део колонијалног дискурса у двоструком смислу: оне никада нису уживале користи од колонија јер их никада нису имале, нити су саме биле колонизоване у класичном смислу речи. Ипак, све уочљивија линија расцепа између запада и истока у оквиру ЕУ у стварности прати границе које су одвајале империјалистичке земље од оних без колонијалне прошлости. Та иста демаркациона линија је поново успостављена гвозденом завесом и од њеног пада је обогаћена новим нијансама.

Едвард Саид (Edward Said) тврди да су у деветнаестом веку колонијалне силе створиле међусобно повезану културу политике, јавне администрације, науке, уметности и књижевности – културу коју он назива оријентализам – која је служила да оправда особене економско-политичке праксе Запада. Голо војно освајање, економска експлоатација, и административна организација колонија били су осигурани и легализовани разгранатом културном хегемонијом састављеном од достигнућа у картографији, лингвистици, етнографији, књижевности и уметностима између осталих конститутивних елемената.¹³ Према читању колонизације до

¹¹ Аутор је на овом месту недовољно прецизан. Наиме, међу земљама оснивачима је био и Луксембург који није био колонијална сила, а у „добитнике првог круга” спада и Ирска која такође није имала колоније. Такође, Шпанија и Португалија су прикључене тек у другом кругу 1986. (јесу биле колонијалне силе). (*џрим. џрев.*)

¹² Аутор је и на овом месту направио превид, будући да је Немачка централноевропска земља која је имала колоније. (*џрим. џрев.*)

¹³ Edward M. Said, *Culture and Imperialism* (New York: Knopf–Random House, 1993). У преводу на српски: Едвард Саид, *Култура и империјализам*, Београдски круг, Београд 2002. (*џрим. џрев.*)

кога полазећи од своје тезе о хегемонији долази Антонио Грамши (Antonio Gramsci), економски и војни темељи империјализма су по важности замењени „културном суперструктуром” која врши хегемонију над читавим системом. Он поставља реторичко питање да ли је финансијско-економски империјализам могућ без политичко-интелектуалне хегемоније.¹⁴ Другим речима, „колонијални пројекат није сводив на једноставан војно-економски систем, него је подупрт дискурзивном инфраструктуром, симболичком економијом, читавим апаратом знања.”¹⁵ Затим, у овом читању, хегемонија колониста је истински била продубљена оруђима културе и симболичког система.¹⁶ Ако је колонизатор, посредством дугорочног образовања, успео у томе да домороци посматрају себе кроз његова сочива, онда му је култура, у широком смислу појма, омогућила да постигне легитимитет далеко снажнији него што би могао бити обезбеђен било којим другим средством.

Након Хладног рата ми смо за Запад постали нови оријент. Сваки теоретски и практичан критеријум класичног колонијализма се манифестовао од краја осамдесетих у начину на који Запад гледа и поступа према нашем региону. Од 1989–1990, ранији стереотипи о становницима колонија (деспотизам, заосталост, чулност, недостатак самопоуздања) су се доследно понављали, сада циљајући на Централну и Источну Европу. Разлика је то што је крајем двадесетог и почетком двадесет првог века империјалистичка теорија усвојила друга имена, као што су демократски дефицит, кохезија заједнице, транзитологија или принципи ЕУ, а колонијалистичка пракса је преузела различите облике укључујући финансијске санкције (повлачење фондова), процедуру прекомерног буџетског дефицита, правну хармонизацију и приватизацију. Име игре и даље остаје доминација Запада, иако на мање опипљиве и суптилније начине. Ипак, колонистички став који подупире деловање ЕУ све више јача и постаје све очигледнији, заједно са својим карактеристичним ставом према институцијама, администрацији и култури. Империјалистичка агенда је постала блажа, њена примена рафиниранија, а општа култура је све више замењена правним дискурсом као медијумом њене легитимизације.

Господари очекивања који управљају глобализацијом, неолибералним консензусом и либералном демократијом – назовимо их „људи из Давоса” (Семјуел П. Хантингтон / Samuel P. Huntington) или „атланска владајућа класа” (Кис ван дер Пијл / Kees van der Pijl) – су све мање и мање повезани са одређеним државама, а све више и више са међународним (федералним, глобалним, невладиним) форумима. У двадесет првом веку бакљу империјализма не носе државни играчи него ентитети који се најбоље могу описати као *међудржавни* (ЕУ, ММФ, СТО), *супердржавни* (велика

¹⁴ Antonio Gramsci, *Quaderni del carcere*. Ed. Valentino Gerratana, vol. 3 (Torino: Giulio Einaudi, 1977), 1618.

¹⁵ Achille Mbembe, *What Is Postcolonial Thinking?* Interview by Olivier Mongin, Nathalie Lempereur, and Jean-Louis Schlegel. Translated by John Fletcher, *Esprit* 12 (2006).

¹⁶ Cf. Ewa M. Thompson, *Imperial Knowledge: Russian Literature and Colonialism* (Westport: Greenwood Press, 2000).

петорка, Европски суд за људска права, мултинационалне корпорације, глобални медијски конгломерати, Светска банка), и *йоддржавни* (Фонд за отворено друштво, НВО). Насупрот томе домороци могу да се ослоне само на своје сопствене националне странке да их представљају и заступају њихове интересе – *ми сами*, што је на ирском језику значење Шин фејна, покретачке снаге ирске борбе за независност.

ХЕГЕМОНИЈА И КОМПРАДОРСКИ ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ

Колонизатори су увек настојали да одрже потчињеност локалног становништва, не толико војном силом колико наметањем свог менталитета домороцима. То су постигли првенствено сталним окретањем разговора на тему заосталости, измишљањем расистичке махинације, ниподаштавањем домородачке културе и увеличавањем своје претпостављене супериорности као освајача. Директно преузимање колонија могло је бити извршено помоћу оружане окупације и трговачке експлоатације, али оне су дугорочно биле обезбеђене културним потчињавањем, убеђивањем и пре свега моралним, филозофским, религијским и идеолошким резонавањем које је потчињавање представљало као неопходно, чак корисно, колонизацију као заслужену, а колонизаторе као супериорна бића. Пројекат колонизације био је завршен када је ово гледиште стекло широку популарност и прихватање.

Ахил Мбембе (Achille Mbembe) истиче да се „универзализација империјализма не може објаснити само насиљем и принудом: она је такође била последица чињенице да су се многи колонизовани народи сложили, на основу мање или више ваљаних разлога, да постану свесни саучесници у бајци коју су сматрали привлачном у више аспеката.”¹⁷ Највернији савезник колонизатора је осећај инфериорности и стида – ако је домородац убеђен да су његова веровања *ирационална*, његови обичаји и навике *назадни*, и његови митови *йримитивни*, те да се због њих мора осећати постиђено. Из тог разлога деколонизација неће истински отпочети док не буде уздрмана културна хегемонија колонизатора. Ово се може догодити и пре него што се колонијални систем заиста распадне, а можда се неће десити чак ни после одласка колонизатора. То се поклапа са гледиштем Томаса Санкараа (Thomas Sankara), првог премијера Буркине Фасо, који је рекао да „ми морамо да радимо на деколонизацији нашег менталитета и ... оспособимо наше људе да прихвате себе онакве какви јесу.”

Колонизатори су увек имали своје локалне профитерске помагаче које бисмо могли назвати компрадорима, колаборанте као и Московљани, од којих су се најефикаснији истакли дајући колонизацији смисао, и тиме постали инструмент у ширењу освајачке тачке гледишта међу домороцима. Заправо, улога *инсајгера* као посредника између окупаторских господара и њихових поданика се показала готово важнијом од улоге *сйољне* војне силе и трговачке трансмисије. Док се класична компрадорска буржоазија

¹⁷ Mbembe, *What Is Postcolonial Thinking?*

бави трговином, продајом ресурса и грађењем инфраструктуре, и док је гарнизонско наоружано особље овлашћено да обезбеди позадину за те активности помоћу апарата дисциплиновања клеветника и преступника, заправо од посредника зависи да ли ће колонизатори коначно успети да уграде кодове и пренесу поруке публици којој су намењени – другим речима, да ли ће бити у стању да усаде свој поглед на свет. Тај поглед на свет подразумева, између осталог, *ијрајно* означавање центра и периферије у складу са *коначном* и *неирикосновеном* хијерархијом вредности која им се приписује, или ако хоћете, дефиницију политичких појмова који *једном за свагда* описују колонијални режим. Штавише, док то раде, они се морају уверити да се центар гравитације који управља идентификацијом поклапа са самим језгром њихове сопствене моралности, финансија, културе и политике. Најкохезивнија сила која колонијални систем држи на окупу лежи у срцима и умовима народа, више него у трговачким релацијама, рутама поморске навигације или мрежи испостава. Културна структура је сама моћ.

У сваком случају, рад на ширењу ове културне хегемоније биће мање ефикасан ако се повери званичницима и службеницима колонијалне администрације који долазе са друге стране мора него ако се препусти домороцима који говоре локалним језиком и знају локалне обичаје, и који ће стога кодове колонизације представити као саморазумљиве и валидне. Ова група је група *компрадорских интелектуалаца*. Свако доба током колонијалне историје имало је своје компрадоре који често нису само свој таленат него и своја срца и убеђења давали за ствар заступања супериорности, неизбежне нужности и рационалности политичког и друштвеног система империјалних центара. Они су били ти које је вођа Мау-Мау устанка у Кенији описао као припаднике „црне европске класе” жељне да подупру и оправдају британску колонијалну праксу на локалном нивоу.¹⁸

Интереси колонизатора су тако најбоље представљени од стране урођеника који су интернализовали вредности колонизације. То је равно признању да колонизовани не постоји као политички ентитет (Едвард Саид) до степена да његов целокупни идентитет зависи једино од колонизатора и да његово постојање има смисла једино у контексту колонизације. Као што је рекао Фанон, „укупан резултат који је тражила колонијална доминација био је заиста да убеди урођенике да је колонијализам дошао да обасја њихову таму”.¹⁹

Ово је модел који данас опонаша топографски начин мишљења компрадорске интелигенције која државе квалификује као Западне уколико желе да институционализују либералну демократију, без обзира на стварне географске и културне особине и ситуацију. У својој улози посредника који дају смисао систему компрадори су, попут првобитних освајача и данашњих колонизатора, на сваком месту „привремено стационарани”: оно је за њих само насеобина, док је за домороце (односно *за нас*) то домовина.

¹⁸ Цитирано према: Basil Davidson, у: *The People's Cause: A History of Guerrillas in Africa* (Harlow and London: Longman 1981).

¹⁹ Fanon, *The Wretched of the Earth*.

Ово обележава суштинску антрополошку разлику између „*anywheres*” и „*somewheres*”.²⁰ Могло би се додати да тај компрадорски осећај има навику да се наоружа охолом, космополитском самоувереношћу и суштим презиром према свему *домаћем*.

Прихватање „Вашингтонског консензуса” након 1989. не само што је на дохват руке довело „америчку контролу Европе” (Бела Покол / Béla Pokol) него је истовремено успоставило културну хегемонију у којој је једнострана натурализација норми са Запада служила као кључни услов за учешће у глобалној интеграцији. (Приликом посете родној Мађарској, Тамаш Молнар / Tamás Molnár/ који је преко тридесет година живео у Сједињеним Државама, упозорио је већ рано, 1992, да „Америка ни у ком смислу не може да буде модел за малу централноевропску нацију”.²¹) Ова колонијална пракса се прати до данашњег дана у виду нарочитог меког колонијализма. Међутим, данас се став диктирања цивилизације манифестује у тврдокорној верзији оног који је карактерисао доба колонијалних царстава. Заиста, неки људи настављају да шире културни код колонизатора међу домороцима, усвајајући начин говора освајача и проповедајући супериорност њихових норми. У том смислу се за осамдесет година ништа није променило. У свом познатом говору у месту Балатонсарцо из 1943. Ласло Немет (László Németh) је рекао да су „нам послати ‘спасиоци’ постављени споља ... ти саветници, чак и они добронамерни, изузетно мало разумеју стварно стање Мађара, а злонамерни међу њима у свом првом бесу желе да се *окрену проишв свећа што је израђено за заштитиу домородаца* и што може довести у питање њихову надлежност и компетенцију”.²²

Ако останемо у оквиру колонијалног дискурса логично је зашто су наследници слугâ совјетских колониста од 1945. до 1989. (технократе касне Кадарове /Kádár/ ере, посткомунистичка економска елита и социјалистичка странка МСР (MSZP) и претече нових колонијалиста („демократска опозиција”, либерални интелектуалци, странка СДС (SZDSZ) – Савез слободних демократа) удружили снаге против стидљивих и плашљивих заступника домородачких интереса. Политичко-економско-интелектуални пакт посткомунизма „промовисао је друштвени развој центра до статуса универзалног модела, и представљао социјалне формације које су одступале од тог модела ... као одговорне за заостајање земље”.²³

Демаркациона линија између колонијалиста (са њиховим помоћницима *на лицу месца*) и домородаца (са њиховим представницима) је далеко важнија од унутрашњих сукоба који деле локално становништво. Речено другим речима, два домороца са левице и са деснице који деле завичајну свест (односно исту националну културу) су међусобно сроднији него са

²⁰ David Goodhart, *The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics* (London: Hurst, 2017).

²¹ Thomas Molnar, ‘Don’t Go West Young Man: A Report from the Hungarian Front’, *Crisis Magazine* (1 June 1992).

²² László Németh, *Második szászói beszéd* [1943]. У: *Sorskérdések*, ур. Ferenc Grezsa (Budapest: Magvető–Szépirodalmi, 1989), 730 (подвлачења додата).

²³ Agnes Gagyí, ‘Az antipopulizmus mint a rendszerváltás szimbolikus eleme’, *Fordulat* 21 (2014), 301.

било којим локалним или страним представником са империјалистичко/колонијалистичким ставом који се, у општем смислу, случајно налази на истој страни политичког спектра са њима. Међутим, док локална, национално оријентисана десница тешко може бити оптужена за империјалне амбиције, левица која је увек била интернационалистичка тежи ка томе да буде спремна да служи преовлађујућој, глобалистичкој верзији интернационализма. Укратко, коначна дубока струја политичког и идеолошког сукоба не извире из унутрашње констелације него из односа према спољним силама. Избор између националног *или* интернационалног изједначен је са избором између домаћег становника *или* страног колонијалисте.

Почевши од краја осамдесетих у Мађарској је нова колонијална очекивања преносила елита која је брзо збила редове после демократског заокрета и састојала се, са једне стране, од бивших реформисаних економиста, технократских партијских интелектуалаца и прагматских реформисаних комуниста, и са друге стране од дисидената, критички настројених интелектуалаца „демократске опозиције”. Да парафразирам наслов књиге Ђерђа Конрада (György Konrad) и Иштвана Селењија (István Széleányi) објављене 1978. не само што је пут интелектуалаца ка класној борби дошао до свог краја, него је класа онога што је Габор Фодор (Gábor Fodor) звао „реформистички идеолошки континуум” била потпуно формирана. Ова класа је у посткомунистичком добу истовремено играла улоге његове преторијанске гарде, моралног стражара, главног арбитра и планера политичких и културних програма. Стубови који су носили консензус између ове биполарне елите компрадора били су условљени њиховом заједничком жељом да овековече дискурс модернизације, безусловно поштовање за „механизме тржишта” и позиве за прикључење Западу економски, политички и културно. Медијум који је преносио тај консензус био је обезбеђен јавним дискурсом интелектуалаца, изговорен дијалектом који је у својим кривудањима био вестернизован, либералан и реформистички. Компрадорска елита није имала ниједну оригиналну идеју која би потицала из мађарског тла; она је до сржи била гласноговорник извезене идеологије. Парадигма подражавања је трајала све док је било шта да се имитира. После тога све што им је преостало било је интелектуална празнина и огорченост због илиберализма.²⁴

Програм промене режима који је либерално-демократска интелигенција усвојила марта 1989. садржао је сваки појединачни елемент пакета неолибералног „кризног менаџмента” који им је ММФ предао два месеца раније (дерегулација, тржишна либерализација, приватизација) и додао доктрину људских права, програм модернизације и императив либералне културе. Три најважнија принципа *Програма* која се појављују на две узастопне стране свеске су артикулисани на следећи начин: 1) „ТРЖИШТЕ је поље где се људске активности оцењују и мере једна у односу на другу”; 2) [у систему саграђеном на организацији друштва који одговара потребама

²⁴ Cf. Stephen Holmes and Ivan Krastev, *The Light that Failed: A Reckoning* (London: Allen Lane, 2019).

тржишта] „сфере КУЛТУРЕ и ПОЛИТИКЕ не могу се ослањати ни на једну другу суштинску вредност осим на толеранцију”; коначно, 3) „ЕВРОПА је [овде] у централној Европи, посебно у свом источном делу увек била синоним за западну Европу. Наш регион је искусио сјајне моменте у својој историји када је сустизање Европе било циљ уздигнут на ранг политике.”²⁵ Дакле, изгледа да *Програм* говори да ми нисмо независни ентитет него само функција Запада и што више то будемо постали као он тим боље.

Чувена „Плава књига” СДС-а се стога може читати као политички спис неоколонијалне хегемоније која је преовлађивала у Мађарској од 1990. до 2010. То је постало још уочљивије с обзиром на културну агенду која је са њом непосредно повезана и чије су тачке („држава је лош управник”, космополитизам, либерализација, ослањање на себе, вестернизација) све имале за циљ национални заокрет или опоравак након 1989. и то не без успеха. Да скратимо причу: циљ је једноставно био да се један бренд империјалног интернационализма замени другим. Тај процес добро илуструје оно што је Џорџ Сорос (George Soros) рекао новинару из своје пратње у Темешвару (данас Темишвар у Румунији) 1993: „Само напишите да се бивша совјетска империја данас зове Соросево царство.”²⁶

САМОКОЛОНИЗАЦИЈА

Када је мађарска компрадурска елита *нејосредно* држала извршну власт (1994–1998, 2002–2010), примењивала је економску политику скројену према очекивањима „Вашингтонског консензуса” (дерегулација, менаџмент дугова, мере штедње, повијање пред мултинационалним интересима, приватизација) чиме је усмерила земљу на пут „неразвоја” који је био језиво сличан постколонијалном, или чак неоколонијалном економском моделу.²⁷ Под компрадурском администрацијом Мађарска је глатко уплетена у постхладноратовски неолиберални систем глобалних структура (ЕУ, ММФ, Светска банка, СТО). Међутим, ове владе, кад год су владале током посткомунистичке ере (1990–2010) увек су могле индиректно да спроведу у дело западно-либералне вредности и монетаристичке ставове који су све дрскије препаде трансатлантског политичког и економског утицаја прожели сјајним бојама напретка и припадања Западу. Као да су редови које је исписао Фанон о компрадурској буржоазији након што су њихове земље стекле независност били заправо о нама: та класа „се идентификује са Западном буржоазијом од које је научила своје лекције”; код куће „живи за себе и одваја се од народа”; она нема „ништа боље да ради неко да преузме улогу менаџера за западно предузеће, и у пракси ће своју земљу уредити као јавну кућу Европе”.²⁸

²⁵ *A rendszerváltás programja – SZDSZ*. Издао Bálint Magyar (Budapest 1989), 14–15.

²⁶ Цитирано према Michael Lewis, ‘The Speculator’, *The New Republic* (10 Jan. 1994).

²⁷ Samir Amin, *Maldevelopment: Anatomy of a Global Failure* [1990] (Second edition, Oxford: Pambazuka Press, 2011).

²⁸ Fanon, *The Wretched of the Earth*, 151–52.

Одлучујући део овог програма се састоји од популаризације трансформације политичког система и од подупирања ауторитета оних који су артикулисали очекивања према којима се мери успех трансформације. Та машинерија западнолибералне хегемоније – са својим суштинским зупчаницима, леволибералном дневном штампом, комерцијалним телевизијским станицама, низом економиста и филозофа који стижу или се враћају из иностранства и војском креатора мњења повезаних са „демократском опозицијом” – наставља да проповеда неселективну натурализацију стандарда Запада као неопходан услов припадања центру, заузимајући се за убрзани напредак, достизање статуса „најбољег ученика” и потпуну интеграцију, чак и по цену негирања домаћих вредности и интереса. Ово није ништа друго до праистара и добро позната психологија вођена самоодрицањем, самоколонијацијом (Александар Кожев / Alexander Kiossev) заменом идентитета и неофитским жаром, са својим комплексом инфериорности и принудом да се испуне очекивања.²⁹

Овај програм самоколонијације је свакако имао своје претходнике на које се могао надовезати. На пример, Иштван Бибо (István Bibó) који је дуго био сматран неупитним и најистакнутијим ауторитетом за промену режима бавио се наративом заостајања (наративом изузетно погодним за ту сврху) на посве елоквентан начин.³⁰ Идеализујући политику британске доминације Бибо је ишао толико далеко истичући: „у погледу друштвеног и политичког развоја Мађарска ишла у корак са Западом током првих пет стотина година своје националне историје, али се заглавила почетком шеснаестог века и све од тада до тек недавно није била у стању да крене својим путем ка прогресу”.³¹ По њему, мађарско друштво је континуирано и постепено заостајало за Западом пола миленијума, и тај процес је био линеаран, прогресиван и телеолошки. У сваком од својих великих историјских приказа Бибо доноси немилосрдан опис „застоја друштвеног развоја Мађарске”, „ћорсокака” еволуције земље, „изобличавања њене инхерентне нарави”, „беду мале државе у источној Европи”, и њену чисту неспособност да се надовеже и овлада неоспорним историјским достигнућима који су допринели прогресу Запада каквог познајемо. *Bibó Memorial Book* штампана као самиздат 1980. наговестила је копију самоколонијације као будућу референцу у политичкој историји.

Чињеница да је валидност овог екстремно штетног „интелектуалног мита о спасењу” (Андраш Ланчи / András Láncki) доведена у питање у време када је либерални пројекат широм света био уздрман у својим темељима и посткомунистичка ера се ближила своме крају, служи као још један доказ блиске корелације између ових феномена. Финансијска криза из 2008. изазвана спекулативним тржиштима капитала мање или више

²⁹ Alexander Kiossev, ‘The Self-Colonization Cultures’, у: D. Ginev, F. Sejersted, and K. Simeonova, eds, *Cultural Aspects of the Modernisation Process* (Oslo: TMV, 1995), 73–81.

³⁰ László Tókéczki, ‘A racionalizmus problémái’ (Problems of Rationalism), *Irodalmi Szemle*, 3–4 (1999).

³¹ István Bibó, *A magyar társadalomfejlődés és az 1945. évi változás értelme* [1947] у: *Válogatott tanulmányok*, ур. Endre Nagy et al., vol. II. (Budapest: Magvető, 1986), 491.

се поклапа са сумраком либералне интелигенције и губитком самопоуздања посткомунистичке економско-политичке елите између 2006. и 2010. пружајући нам обећање избављења – могућност да коначно остваримо деколонизацију наших умова. Освајање две трећине мандата у парламенту на општим изборима 2010, 2014. и 2018. дало је влади огроман легитимитет са којим је било лакше остварити политичке резултате у интересу домородаца. Даља помоћ стигла је са великим светским догађајима као што су мигрантска криза 2015, референдум о брегзиту и успон Доналда Трампа на место председника 2016, и суверенистичко-популистички талас који је запљуснуо Европу.

Симон Боливар (Simón Bolívar) је ослобођење народа Латинске Америке приписивао не просто слабљењу Шпаније као колонијалне силе и победничкој оружаној борби домородаца, него такође и чињеници да „је пресечена спона која је [Америку] повезивала са Шпанијом. Само је концепт одржавао ту везу и држао на окупу делове те огромне монархије”. Као што је написао у истом писму 1815, „шिकанирани смо понашањем које не само да нам је одузело наша права, него нас је одржавало у некој врсти трајног малолетства у погледу јавних послова”.³² Вео колонијације иде руку под руку са прихватањем тог малолетства. Не можемо одрасти док га не исцепамо на комадиће. Међутим, иако је мађарска „странка домородаца” три пута у осам година стекла већину потребну за промену устава, а свет од друге половине 2010-их пошао у другом правцу, све би то било узалудно ако се дозволи да наратив колонијације преживи неозлеђен. Заиста, већина институција либералне културне хегемоније је остала нетакнута. Оно што пре свега имам на уму није опипљива култура какву, на пример, оличавају медији, нити ушанчене културне позиције, него залеђена мрежа веза, наслеђене наративне предности и очувана дискурзивна моћ. Другачије речено, могло би се рећи да су између 2008. и 2016. сами колонијални господари клонули духом и чак сведочили застоју на сопственом терену (нарочито Трампово јавно одбацивање „Вашингтонског консензуса” и излазак Велике Британије из ЕУ). Даље, локална компрадурска буржоазија изгубила је политичко-економску хегемонију, иако је културна хегемонија компрадурских интелектуалаца, док ово говоримо, још увек жива и здрава, ако не и потпуно нетакнута.

То је разлог зашто су компрадурска интелигенција која је била одговорна за интернализацију начина мишљења колонијације, и медији који су појачавали њихов глас, заједно са својим кохортама у невладиним организацијама и разним другим активистима, остали слободни да шире „колонијални менталитет”, врлине глобализације, став „усудимо се да сањамо мало”, и да заговарају мисију вечитог подражавања која се може пратити од Бибоа до Јасија (Jászi). Од половине деведесетих када су концепти

³² Simón Bolívar, 'Letter from Jamaica', Kingston, 6 September 1815, y: *Modern Latin America*, Web Supplement for the 8th Edition, Brown University Library, Center for Digital Scholarship, <https://library.brown.edu/create/modernlatinamerica/chapters/chapter-2-the-colonial-foundations/primary-documents-with-accompanying-discussion-questions/document-2-simon-bolivar-letter-from-jamaica-september-6-1815/>

„владавине права”, „европских вредности”, и „либералне демократије” почели да се одвајају од свог изворног значења постали су само делови арсенала који се користи за вршење политичког утицаја и чињење дела колективног психолошког терора. Они су постали елегантно оружје, а њихово значење које се намерно проширује их исто тако чини врло погодним за примену културног притиска. Они служе да закрпе сада фрагментирани дискурс заостајања, да изазову болове политичке кривнице, да подрију жељу за аутономијом и независношћу и да врате људе натраг у тор колонијалног ума. Ипак, као што је приметио Боливар, „вео је растрган у парампарчад. Већ смо видели светлост и није нам жеља да будемо гурнути натраг у таму.” Причати приче о историји и придавати им значење је благо, али тим ефикасније средство одржавања старе владавине. Ову врсту наративизације пригодно описује пословица „док лавови не буду имали своје историчаре, историја лова ће увек глорификовати ловца” (цитирао Чинуа Ахебе [Chinua Achebe] у интервјуу).

ХИБРИДНА НЕОКОЛОНИЗАЦИЈА

Домаће присталице (нео)либералне светске хегемоније воле проповедање. У вези с тим они су припремили велики број интерпретација у покушају да објасне шта се дешавало у Мађарској од 2010. и зашто. Много *Kampfbegriff-a* је изговорено: „од фашистоидна мутација” до „аутократски капитализам” и „мафијашка држава”. Последњи израз је популаризован у трилогији под насловом *Посљикомунистичка мафијашка држава: Случај Мађарске (2013–2015)*, која је издата у десет хиљада примерака, а чији се аутори случајно савршено уклапају у галерију ликова која приказује компрадорске интелектуалце посткомунистичке ере. У ствари, њихову омиљену фразу је прихватио Џорџ Сорос када је говорио против Мађарске у Давосу (Davos) у јануару 2017. Међутим, ова прилично будаласта етикета је била увеличана наизглед професионалним објашњењима са циљем да се стекне прихватање, усвајање и популарност (сви са закашњењем, како то обично бива) за академски консензус који је био у тренду у стожерним државама Уније.

Појмови коришћени у том тренду, који имају навику да брзо напредују од статуса научне терминологије до нивоа политичких слогана, потичу из специјализоване дисциплине такозване транзитологије, школе политичке науке посвећене пажљивом испитивању испуњења различитих критеријума који дефинишу Западно/трансатлантску либералну демократију у „новим демократијама”. Стручњаци из те области изучавају ове процесе у историјском контексту обликованом падом диктатура у Јужној Европи и Латинској Америци средином седамдесетих, трансформацијом постколонијалних система у Африци и Азији и променама режима у Централној и Источној Европи 1989–1990. Представљајући инхерентно гледиште Запада, ова теорија разматра „трећи талас демократизације” (Семјуел П. Хантингтон) као увод у „крај историје” Френсис Фукујама (Francis Fukuyama) који се испуњава у браку из љубави између глобалног комунизам и либералне демократије.

Транзитолози тврде да је посао транзиције коначно пропао или радије да је остао недоконан. Стога се глобални дискурс о заостајању мора одржати калибрирајући морално-политичко мерило Западне либералне демократије. Још 1997. Фарид Закарија (Fareed Zakaria) је изразио забринутост због „раста илибералне демократије”. На прелазу векова уследио је *magnum opus* о „компетитивним ауторитарним режимима”, прерастао у књигу 2010, који нуди исцрпан, документован опис „хибридних система” након Хладног рата, подводећи их под категорију „компетитивног ауторитаризма”.³³ Убрзо потом су билтени међународног капитала и глобалне либералне елите (*Фајненцил њајмс, Економисти, Њузвик, Шпијл, Тајм*), ни мање ни више него на својим насловним странама пружили нови дом за наротив који прави паралеле између Орбана (Orbán), Трампа, Путина (Putin), Ердогана (Erdogan), Салвинија (Salvini) и Болсонара (Bolsonaro) како би указали да су сви „они” вође једне исте диктаторске контрареволуције која жели да поништи достигнућа либералне револуције од 1989. (У стварности то само доказује да је глобални либерализам свуда у свом смртном ропцу.)

Уколико постоји дисциплина у којој има смисла поставити Грамшијево реторичко питање није ли сама наука „политичка активност”, онда је то свакако поље транзитологије. Узимајући све ствари у обзир, транзитологија је само типична империјална рационализација, нека врста науке хегемоније, која подучава начинима на које се може овладати вредностима експанзионистичке империје, у потпуности служити њеним интересима и усвојити њена логика деловања без икаквих додатних обавеза. Транзитологија себи бесправно присваја дефинисање демократије и монополише њеним значењем, искључујући из ње, на пример „мађарски модел” који је еволуирао у погледу на национални интерес и домаће вредности научене из мађарске јединствене историје. Управо је то разлог зашто је садашњи мађарски политички систем проблематичан у очима транзитолога, представника дисциплине која стварно не служи никаквој другој сврси до територијалној контроли, политичкој класификацији и културном разврставању. Укратко, то је универзалистичка теорија спојена са колонијалистичком праксом.

Почетком двадесет првог века појавило се још пукотина нарушавајући интегритет транзитологије као сета критеријума мерених у извештајима Фридом хауса и индексима владавине права, ојачаних мејнстрим политичком литературом и прописаних од стране глобалних политичко-економских центара. Нешто се морало учинити поводом стања ствари у коме нису све „нове демократије” оствариле либералну демократију, да не спомињемо да су се одређени покушаји да се то учини изјаловили и почели да показују знаке онога што се описивало као ауторитарна владавина – укратко да либерална демократија није успела да постане универзално прихваћен модел. Решење се састојало у измишљању магловите

³³ Fareed Zakaria, ‘The Rise of Illiberal Democracy’, *Foreign Affairs* (November–December 1997); и: Way A. Lucan and Steven Levitsky, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War* (Cambridge: Cambridge UP, 2010).

фразе „хибридни режим” која је коришћена да означи системе за које су стручњаци сматрали да нису ни отворене демократије ни затворене аутократије. Они би истакли да ови системи садрже елементе са обе стране и да, пошто су у константном току, теже да прилазе сад ка овом, сад ка оном моделу. (То вам је ригорозна класификација!³⁴)

По својој природи „хибридни режим” има слојевиту типологију различито карактерисану као полудемократија, „несавршена демократија”, „болесна демократија”, „илиберална демократија”, „изборни ауторитаризам”, и „компетитивни ауторитарни режим”. Свака од ових етикета се односи на модел који *више није* аутократија, али *joш увек није* ни либерална демократија. Прираштаји на затвореној, једнодимензионалној, нормативној скали према којој се мери имплементација либералне демократије функционишу као нека врста листе. Занимљиво, сваки од тих критеријума мери потврду *либералне* демократије у складу са мерилом давања најшире могуће слободе власти која *није* под демократском контролом (невладине организације, теже и равнотеже, федерални судови, тужилаштва) и обрнуто, поставља најстрожа могућа ограничења јавним субјектима који уживају легитимитет од стране народа (шеф државе, шеф владе, легислатива, већинска влада). Ова методологија процене је уско повезана са ширим дискурсом о владавини права који очекује од земље да спроводи принципе (транспарентност, одговорност, људска права, борба против корупције, јавност) који се могу интерпретирати довољно широко да би се вешто користили против политичких противника.³⁵ Дискурс „владавине права”, концепт који је намерно замагљено дефинисан, се у коначници односи на суверенитет, национални идентитет и већинску демократију. Он неизоставно санкционише сваки пркос нормативном, политичком и финансијском ауторитету центра. Све је ово даље повезано са претњом коју за модел националне, већинске демократије представљају овлашћења којима располажу међународни судови правде.³⁶ То се своди на међународну бирократију *ipso iure* већинске демократије и националног суверенитета. Аргументи у прилог појма „хибридни режим” су прикладни за задатак одржавања нетакнуте колонијалне логике упркос опадању њене политичке снаге. Онлајн форуми, вести, репортаже у дневним новинама и на телевизији, конференције, публикације и петиције рутински одсликавају представу да је Мађарска 2010. скренула са колосека напретка, више не испуњава критеријуме либералне демократије и да се, као резултат свега тога, одвојила од консензуса Запада. Академски кругови, са својим великим поштовањем према прецизности терминологије имају склоност да користе улизичку фразу о „компетитивном ауторитарном режиму” или сведочећи меру независног мишљења, ону о „споља ограниченом хибридном режиму” да би описали политичко уређење у Мађарској после 2010. Међутим, чим изађу пред светлост шире јавности они почну да говоре о

³⁴ *Hibrid rezsimék – A politikatudomány X-aktái* (Hybrid Regimes: The X Files of Political Science), ур. Balázs Böcskei and Andrea Szabó (Budapest: MTA TK PTI–Napvilág, 2019).

³⁵ Miklós Szánthó, ‘Liberális demokrácia – az vajon mi?’, *Kommentár* 1 (2019).

³⁶ Béla Pokol, *Európai jurisztokrácia* (Budapest: Dialóg Campus, 2019).

„добу хибридне контрареволуције” понекад не губећи време у давању савета „како срушити Орбанов хибридни режим”.³⁷ Што се тиче тога шта да радимо у вези са овим феноменом у практичном смислу, сада имамо мађарски превод упутства како направити *copy-paste* револуцију (Срђа Поповић, *Blueprint for Revolution*).

Коментари попут ових не могу се једноставно одбацити као даљи покушаји страних актера да се мешају у унутрашње ствари Мађарске, који стају у ред низа интервенциониста од америчког заменика шефа мисије (понаша се више као прокунзул) у Будимпешти од 2013. до 2014, преко субверзивних сплеткароша из НВО које је финансирао Сорош до координиране акције опозиције на зиму 2018–2019. Напори да се земље које су се ослободиле од колонијалне владавине повуку унатраг показују се на примеру дестабилизације Конга између 1960. и 1965, која је остварена методима који и данас изгледају релевантни. Како је писао Кваме Нкрума (Kwame Nkrumah) размишљајући о прилично широком искуству Африке у оно време, „суштина неоколонијализма је да Држава која му је подређена у теорији независна и има све спољне знакове међународног суверенитета. У стварности се њеним економским системом и тиме њеном политиком управља споља.”³⁸ По општем признању хладноратовски арсенал реколонијације је сада замењен мекшим, суптилнијим средствима који све време настоје да се суздрже од вређања сензибилитета „међународне заједнице”. Заправо, данас се стварањем баш тог сензибилитета настављају напори за дисциплиновањем одметничких земаља користећи алтернативне технике широке осуде, меке интервенције и економског притиска. Могло би се рећи да су поступања по члану 7 падобрански командоси нашег доба.

Либерални њујоршки новинар, сасвим сигурно непријатељски расположен према променама у Мађарској, пружио је елоквентан пример озлојеђености и помахниталог антагонизма који је национална акција против локалних представника империјалне структуре у стању да испровоцира. Одлука мађарске владе да на будимпештански универзитет Џорџа Сороша примени важећи домаћи закон изазвала је концентрисани напад на Мађарску. Дотични чланак је само поговор том метежу, али он садржи одломак који завређује да буде цитиран у целини због жара са којим саопштава непатворен колонијалистички став Централноевропског универзитета. „Сорош је осмислио школу у данима када је комунизам био на умору”, пише Фоер (Foer) „како би обучио генерацију технократа који ће писати нове уставе, приватизовати државна предузећа и водити постсо-

³⁷ По реду извори су: In order, the sources are: Zoltán Gábor Szűcs, ‘Mi a jelentősége annak, hogy Magyarországon jelenleg kompetitív autoriter rezsim van?’ *Ellensúly* 1 (2018); András Bozóki and Dániel Hegedűs, ‘A kívülről korlátozott hibrid rendszer — Az Orbán-rezsim a rendszertológia tükrében,’ *Politikatudományi Szemle* 2 (2017); Gábor Filippov, ‘A hibrid ellenforradalom kora’, *24.hu* (31 July 2018), <https://24.hu/belfold/2018/07/31/filippov-gabor-ahibrid-ellenforradalom-kora>; Balázs Böcskei and Nóra Hajdu, ‘Hogyan dönthető meg az orbáni hibrid rezsim?’, *24.hu* (17 Jan. 2019), <https://24.hu/belfold/2019/01/17/hibrid-rezsim-orban-viktor>.

³⁸ Kwame Nkrumah, *Neo-Colonialism. The Last Stage of Imperialism* (London: Thomas Nelson & Sons, 1965), 9.

вјетски свет у космополитску будућност. Универзитет, изјавио је, ће 'постати прототип отвореног друштва'. ... И тако је већи део током две протекле године ЦЕУ био на барикадама цивилизацијске борбе где би либерализам поставио одбрану против десничарског популизма. Судбина универзитета је била тест да ли је либерализам поседовао тактичко разумевање и емотивну чврстину да порази свог идеолошког противника.³⁹ Па, изгледа да та чврстина недостаје. Још један разоткривајући симптом је жестина међународног протеста изазвана укидањем привилегија одређеним „идеолошким апаратима” (Алтисер / Althusser), нарочито ЦЕУ-у, МТА (Мађарска академија наука) и невладиним организацијама. На пример, одбрана Соросевог универзитета окупила је широки спектар сила од америчке дубоке државе, преко „међународне академске заједнице” до Европске народне партије, док су противници трансформације академије од стране државе отворено изјавили да „имамо своје стечене везе и одлучни смо да мобилишемо пола света”.

Сада већ најмање пола деценије Централна и Источна Европа била је субјект поништавајућег експеримента, који се напајао из локалног непријатељског става према миграцијама и солидарности Вишеградске групе. Савез домородачке опозиције је организован у квазифраншизни систем од Варшаве до Прага, Будимпеште и Београда. Украјина и Румунија су прилично паралисане непрекидним ратом непредвидивог исхода и Националним директоратом за борбу против корупције (ДНА), док Босну и Херцеговину муче мигранти које је примила, а Северна Македонија је чак имала и збацивање владе. Речима Владислава Суркова, ти покушаји, слично као и неокOLONIZACИЈИ, не желе да успоставе суверене демократије већ радије владе које подсећају на авионе без пилота.⁴⁰

МЕНТАЛНА ДЕКОЛОНИЗАЦИЈА

Чак и ако се користи само као аналогија или метафора не постоји погоднији термин од колонизације да се опише однос у коме се налази мађарско друштво, глобализација, неолиберализам и либерална демократија. У садашње време војна сила колонизације је виртуелна, њена економија функционише прикривено, а њена административна имплементација сједињена са институцијама глобалне интеграције. Међутим, њен глас културе још увек говори довољно гласно упркос чињеници да су њени досељеници, званичници који носе шлемове са шиљком и локални намешници изгубили неке од својих полуга.

Ослобођење од колонијалне владавине се обично догађа у три фазе: 1) прво, политичка деколонизација је остварена скидањем најочигледнијих јармова колонизације; 2) након тога следи економска деколонизација која се своди на отресање оних индиректнијих облика колонизације; 3) коначна фаза је фаза културне/менталне деколонизације током које су

³⁹ Franklin Foer, 'Viktor Orban's War on Intellect', *The Atlantic Monthly*, June 2019.

⁴⁰ За више детаља, cf. Aron Czopf, 'Szurkov— A hibrid politika ideológusa', *Kommentár* 4 (2019): 135–37.

средства независности и самоодређења увећана национализмом способним да генерише идентитет и кохезију.⁴¹ Ева М. Томсон (Ewa M. Thompson) скреће пажњу на тенденцију код неких западних истраживача да се мрште на јачање националног осећаја након колонијалне ере у Азији и Африци, као и у Централној и Источној Европи, као да инсинуирају да је грађење идентитета са нацијом као његовом суштинском вредношћу нешто срамотно.⁴²

Евроазијац Николај Трубецкој је врло рано, средином двадесетих година, приметио да иако се поредак колонизације учврстио захваљујући економској доминацији, његову најизразитију особину чини културна супериорност колонизатора. Стога је из његове перспективе ослобођење незамисливо без истовременог обезбеђења консолидације и независног развоја јединствене националне културе.⁴³ И данас је скоро иста прича. Уколико останемо колонија у културном смислу зато што дозволимо да наш начин мишљења, појмови, референтне тачке и стандарди диктирани од стране позадинске гарде компрадорских интелектуалаца, нећемо освојити пуну независност чак и ако успемо да појачамо заговарање домородачких интереса и одвојимо се од центра колонијализма у економском смислу. Тиме слобода од колонијалне власти почиње у умовима људи. Како је приметио Амилкар Кабрал (Amílcar Cabral) култура је оружје у борби за независност.⁴⁴ Ово је нарочито тачно у наше дане и доба када се окупација не врши помоћу војски него когнитивним средствима.

Едвард Саид истиче да „је белгијска владавина у Конгу можда дошла до краја шездесетих година, али да то не значи да су и ефекти белгијске владавине такође нестали”.⁴⁵ Слабљење колонизатора код куће, релаксација или чак престанак колонијалне контроле једноставно нису довољни. Ефикасно заступање домородаца мора истовремено имати за циљ да утврди њихов сопствени особени идентитет и да им доследно утре независни политички пут, осим уколико не желе да остану колонизовани и дуго након одласка колонизатора. Представљање домородачких интереса имплицира како заштиту локалне културе тако и деловање *gomañei* политичког модела који одговара тој култури. Ова два предуслова се нужно претпостављају. Укратко, не може постојати продомородачки модел без истински домородачке културе и обрнуто. Разрада нашег „мађарског идентитета” (Ласло Немет) и управа која служи интересима Мађара представљају дво-секли мач независности.

⁴¹ Разговор између Војтјеха Јагилског (Wojciech Jagielski) и Ришарда Капушчинског (Ryszard Kapuściński). У мађарском преводу: *Európa trónfosztása*, превео Lajos Pálfalvi (December 2005), 3. Cf. Lisa Happel, *Internationalischer Nationalismus. Lehren aus dem pan-afrikanischen Befreiungskampf* (Vienna: Promedia, 2019); и: Francesca Tetolo, 'Quegli africani che cercano l'indipendenza', *Il Primato Nazionale* (December 2018).

⁴² Thompson, *Imperial Knowledge*, 21.

⁴³ Nikolai Sergeevich Trubetzkoy, *We and Others* (Berlin: Eurasian Times, 1925).

⁴⁴ Amílcar Cabra, 'The Role of Culture in the Struggle for Independence', in: *Resistance and Decolonization* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2016).

⁴⁵ Edward Said, 'Always on Top. A Review of *Civilising Subjects: Metropole and Colony in the English Imagination 1830–67*, by Catherine Hall', *London Review of Books*, 25/6 (20 Mar. 2003).

Дезоријентишућа ерозија идентитета је витални део дискурса који настоји да овековечи културну хегемонију колонизације. Транзитологија је пример за то. Научне и политичке етикете под кишобран-појмом „хибридни режим” служе као мудри инструменти лингвистичко-политичке кампање која своју аверзију према периферији, укључујући ту и нас, артикулише у смислу прихватања вредности и интереса центра, односно глобалне либералне демократије. Ово не представља ништа друго до прастари колонијалистички став, колонизаторску мисију и начин мишљења освајача. Аспект колонизације који је најтеже искоренити састоји се од употребе све мање опипљивих, све мање физичких оруђа и њене способности да, дуго након што се буквална зависност окончала за собом остави песимизам, апатију, недостатак самопоуздања и осећај закаснелости. Отимање домороцима њихове самосвести, умањивање њиховог самопоштовања и индоктринација њихове инфериорности су много убитачнија оруђа него било која оружана окупација која много чешће изазива отпор. Штавише у доба хибридног ратовања скривена операција је очигледно ефикаснија, јефтинија и мање неуредна од распоређивања тенкова или бацања бомби. Данас кључна стратегија није поразити противника голом силом, него убедити противничко становништво. Ратови се више не воде првенствено на бојиштима већ у свести људи. У двадесет првом столећу они који желе да буду победници морају се искрцати на обале ума.

Део овог когнитивног ратовања је прогон људи у вечиту судбину домородаца у којој се свако померање према независности сасеца тиме што се остављају на милост и немилост финансијских тржишта, притисцима од стране медија и невладиних организација, споља наметнутим променама режима и цивилним *coups d'état*. Под таквим околностима нација са амбицијама да стекне независност која инсистира на томе да корача својим путем у складу са сопственим ресурсима и чија влада је посвећена заштити домородачког становништва неизоставно представља опасност невидљивој империји. Створите једну Мађарску, створите две Мађарске и још много Мађарски, ако можете!

Превео др Душан Досћанић
Институт за политичке студије, Београд
dusan_dostanic@yahoo.co.uk